

Buddyzm (inna nazwa to: [sansk.](#) *Buddha Dharma* – "Nauka Przebudzonego") – [nonteistyczny](#) system [filozoficzny](#) i [religijny](#), którego założycielem i twórcą jego podstawowych założeń był żyjący od około 560 do 480 roku p.n.e. [Siddhārtha Gautama](#), syn księcia z rodu Śākyów, władcy jednego z państw-miast w północnych [Indiach](#). Buddyzm jest zaliczany do [religii dharmicznych](#) oraz do [religii nieteistycznych](#).

Słowo "buddyzm" zostało stworzone przez zachodnich uczonych stosunkowo niedawno. Wcześniej na Wschodzie używane były nazwy *dharmā*, *sāsana*.

Buddyzm opiera się na [Czterech Szlachetnych Prawdach](#) głoszonych przez [Siddharthę Gautamę](#), oraz na przedstawionej przez niego [Ośmiorakiej Ścieżce](#), która prowadzić ma do ustania [cierpienia](#).

Słowo "*buddha*", używane obecnie w odniesieniu do [Siddhārthy Gautamy](#), w sanskrycie i pali oznacza dosłownie "przebudzony". Po śmierci Buddy, w ciągu pięciu wieków, nauki te rozprzestrzeniły się z subkontynentu indyjskiego na centralną, południowo-wschodnią i wschodnią [Azję](#), aby współcześnie dotrzeć również na Zachód. Buddyzm od początku swojego istnienia był systemem o bardzo luźnej strukturze, zarówno od strony organizacyjnej, jak i doktrynalnej. W trakcie rozwoju historycznego powstały liczne jego odmiany i szkoły, które zazwyczaj (choć nie zawsze) nawzajem się tolerowały, a nawet wspierały.

Współcześnie buddyzm dzieli się na trzy tradycje: [Theravāda](#)), [Mahāyāna](#) i [Wadžrajana](#), przy czym ta ostatnia jest częścią mahajany. W 2008 roku na świecie było 380 mln buddystów, co daje buddyzmowi piąte miejsce wśród najliczniejszych religii świata po [chrześcijaństwie](#), [islamie](#), [hinduizmie](#) i tradycyjnej, ludowej religii chińskiej ([taoizm](#), [konfucjanizm](#))¹

Buddyzm a pojęcie religii

Ewentualne zaklasyfikowanie buddyzmu jako religii zależy od przyjętej definicji tego określenia. Jeśli pojęcie "[religia](#)" zdefiniować jako wiarę w rządzącego światem boga lub bogów i oddawanie mu czci, buddyzm nie jest religią, gdyż żadna wiara tego typu tutaj nie występuje. Z drugiej jednak strony, buddyści wyznają wiarę w istnienie istot nadprzyrodzonych (np. [dewy](#)) oraz posiadają pogląd na temat życia po śmierci ([reinkarnacja](#)), co zwykle jest kojarzone z pojęciem religii. Z tego powodu zasugerowano dla buddyzmu określenie "[religii nieteistycznej](#)".

Religioznawca [Ninian Smart](#) zdefiniował religię jako zjawisko, które może być rozpatrywane w siedmiu wymiarach: doktrynalno-filozoficznym, narracyjno-mitycznym, etyczno-prawnym, obrzędowo-rytualnym, doświadczeniowo-emocjonalnym, społeczno-instytucjonalnym i materialnym. Przy przyjęciu tej definicji za poprawną, buddyzm jest religią.

Podstawowe założenia buddyzmu

Wiele różnych prądów/nurtów myśli buddyjskiej wyewoluowało z pierwotnego przekazu nauk Buddy Śakjamuniego po jego śmierci. Rozróżniają je nauki, praktyki, nacisk na wybrane wątki z nauki Buddy i kultura. Jednak mimo wielu znaczących różnic, istnieje również wiele wspólnych wątków dla wszystkich tradycji i szkół buddyjskich.

Cztery Szlachetne Prawdy

1. **Pierwsza Szlachetna Prawda o Cierpieniu** "Narodziny są cierpieniem, starzenie się jest cierpieniem, śmierć jest cierpieniem. Smutek, lament, ból, zgrzyzota i rozpacz są cierpieniem. Towarzystwo nielubianych jest cierpieniem, rozłąka z ukochanymi jest cierpieniem. Niemoc uzyskania tego, co się chce, jest cierpieniem.
2. **Druga Szlachetna Prawda o Przyczynie Cierpienia** – przyczyną cierpienia jest pragnienie^e
3. **Trzecia Szlachetna Prawda o Ustaniu Cierpienia** – ustanie cierpienia to całkowite zaniknięcie i ustanie, wyrzeczenie się, zaniechanie, wyzwolenie, puszczenie pragnienia.
4. **Czwarta Szlachetna Prawda o Ścieżce Prowadzącej do Ustania Cierpienia** – drogą do ustania cierpienia jest Szlachetna Ośmiostopniowa Ścieżka – właściwy pogląd, właściwe postanowienie, właściwa mowa, właściwe działanie, właściwy żywot, właściwe dążenie, właściwe skupienie, właściwa medytacja.

Szlachetna Ośmiostopniowa Ścieżka

Szlachetna Ośmiostopniowa Ścieżka (także: *Ośmioraka*, *Ośmioaspektowa*) jest ścieżką praktyki. Przestrzeganie jej zaleceń i wskazań, zebranych w ośmiu regułach (stąd nazwa) ma prowadzić do całkowitego ustania cierpienia i – w konsekwencji – ostatecznego przejścia przebudzonej istoty z samsary do nirwany. Ośmioraka Ścieżka wynika z Czwartej Szlachetnej Prawdy, Prawdy o Ścieżce Prowadzącej do Ustania Cierpienia. Budda głosił naukę, że dzięki cnocie, wiedzy i skupieniu można osiągnąć doskonałość – Przebudzenie – a Cztery Szlachetne Prawdy i Ośmiostopniowa Ścieżka wyznaczają drogę, która wiedzie do osiągnięcia tego celu.

Właściwy Pogląd – jest to poznanie Czterech Szlachetnych Prawd.

Właściwe Postanowienie – to postanowienie wyrzeczenia się złej woli i odstąpienie od wyrządzania wszelkiej krzywdy

Właściwe Słowo – to powstrzymanie się od kłamstwa, od mowy powodującej nieporozumienia między ludźmi ("dzielącej" mowy), mowy obelżywej, pustego gadania.

Właściwy Czyn – to powstrzymanie się od zabijania, od kradzieży, od nieskromności

Właściwe Zarobkowanie – to powstrzymanie się od zarobkowania przynoszącego szkodę innym istotom, takiego jak: handel bronią, żywymi istotami, odurzającymi napojami, trucizną, od rybołówstwa, rzeźnictwa, wojskowości, fałszu, zdrady, przepowiadania przyszłości, oszustwa, wykorzystywania itp.

Właściwy Wysilek – to intencje i wysilek, które nie pozwalają na powstawanie złych właściwości mentalnych, a pozwalają na powstanie dobrych

Właściwa Uwaga – zachowanie uważności we wszystkim, co się przedsięwzięło

Właściwa Medytacja – dążenie do osiągania stanów, w których znika "ego"

Bodhi dosłownie "przebudzenie") – jest określeniem użytym przez Buddę w celu nazwania swojego własnego wewnętrznego doświadczenia. Słowo bodhi najczęściej jest tłumaczone jako "oświecenie", jednak bardziej precyzyjnymi określeniami będą tu: "zrozumienie" lub "przebudzenie", czyli przebudzenie ze snu (wcześniejszej) ignorancji i doświadczenie Trzech Cech istnienia (pali ti-lakkhana). Trzy Cechy istnienia to: nietrwałość, bolesność i brak niezmiennego "ja". Buddyści wierzą, że – po osiągnięciu stanu bodhi – istota uwalnia się z samsary, czyli nieustannego cyklu narodzin i śmierci; tym samym – przebudzenie oznaczałoby tu uwolnienie się od cierpienia (którego nie należy w tym kontekście utożsamiać z bólem).

Nirwana – najwyższa buddyjska doskonałość

Nirwana jest terminem oznaczającym ustanie wszelkiego pragnienia (wolność w ustaniu) Porównuje się ją do zdmuchnięcia płomienia, co jest metaforą uwolnienia się przez czującą istotę od wszelkich namiętności. Buddyści uważają, iż przebudzona istota może żyć na tym świecie bez "chwytania się" czyli bez pragnień w stosunku do ludzi, zjawisk i przedmiotów, z powodu których powstaje cierpienie (nie mylić z ascezą). Jej działania będą wtedy wzbudzały owoce jednak tylko te, które nie przyczynią się do uczestniczenia w nieustannym cyklu narodzin i śmierci. Przebudzona istota, osiągnąwszy Nirwanę, odchodzi bowiem trwale ze świata przyczyny-i-skutku, co jest tożsame z ostatecznym uwolnieniem się z cyklu narodzin i śmierci. Warunkiem osiągnięcia Nirwany za życia jest uwolnienie umysłu od niewiedzy przez poznanie stosownych nauk i praktyk, prowadzących do trwałego uwolnienia się od cierpienia; jednak jej pełnia następuje dopiero po śmierci.

Sansara

Według nauk buddyzmu wszystkie czujące istoty podlegają *sansarze* ("niekończącej się wędrówce"): po śmierci, w zależności od nagromadzonej karmy, przechodzą na inny poziom egzystencji (przyjmują nową formę przeżywając nowe narodziny). Nieodłącznym elementem samsary jest cierpienie. Co prawda życie na "wyższych" poziomach egzystencji jest szczęśliwe, jednak nawet tam występuje nieuchronna śmierć oraz powrót na "niższe" poziomy. Stąd też jedynym sposobem na zakończenie cierpienia jest wyzwolenie się z tego cyklu poprzez osiągnięcie. Według buddyzmu ponowne narodziny mogą nastąpić w jednej z sześciu krain ponownych narodzin. Są to następujące krainy:

1. bogowie,
2. tytani,
3. ludzie,
4. zwierzęta,
5. głodne duchy,
6. piekło.

Pierwsze trzy krainy są krainami szczęśliwych narodzin, podczas gdy trzy ostatnie – nieszczęśliwych. Krainy te są tradycyjnie przedstawiane na kole życia. Szczęśliwe krainy znajdują się w górnej połowie, a nieszczęśliwe – w dolnej. Chociaż istnieje wiele światów wyższych od świata ludzi, narodziny w tym ostatnim są najbardziej pożądane, gdyż tylko w nim możliwe jest osiągnięcie Oświecenia. Doktryna sześciu światów jest albo interpretowana dosłownie, albo jako przenośne określenia stanów ludzkiego umysłu.

Pustość

Podstawą wszelkiego istnienia według buddyzmu jest pustość (pustka, sanskr *sūnyatā*). Termin ten budzi negatywne skojarzenia w zachodniej kulturze i prowokuje niesłuszne oskarżenia o nihilizm. Tymczasem chodzi tu o brak (pustkę) własnej natury zjawisk. Zjawiska przejawiają się, jednak nie mają własnej esencji, gdyż są zależne od wielu czynników. Pojawiają się w określonych warunkach, trwają przez jakiś czas, następnie znikają. Istnieją jedynie w zależny sposób, nie mają więc, w tym znaczeniu, realnego bytu.

Nietrwałość ta dotyczy także istot żywych, które również nie posiadają swojej substancji (atmana, duszy); koncepcja ta nosi nazwę anatman. Według buddyzmu istnienie niezmiennego ego jest jedynie iluzją. Człowiek składa się bowiem z pięciu skupisk z którymi nie można się identyfikować, a które ulegają rozpadowi przy śmierci fizycznego ciała

Karma

Karma oznacza dosłownie "działanie" lub "akcja". Często termin ten jest utożsamiany z tzw. "prawem karmy" czyli "prawem przyczyny i skutku". Karma oznacza świadome działanie wynikające z realizacji określonego celu lub woli jego osiągnięcia oraz skutek tego działania który jest następnie doświadczany przez podejmującego akcję i innych.

Buddyjskie pojmowanie karmy różni od innych religii to, że skutek czynu nie jest tu z góry ustalony (tak jak to się ma np. w protestantyzmie i naukach o predestynacji). Określony czyn nie ma zdeterminowanego skutku, który musi zaistnieć. Takie pojmowanie karmy obala mit fatalizmu, który często niesłusznie przypisuje się buddyzmowi. :

Jestem właścicielem mych działań, spadkobiercą mych działań, narodzony z mych działań, powiązany z moimi działaniami, me działania są moim sędzią. Cokolwiek uczynię, prawość lub nieprawość, stanę się tego spadkobiercą"

Buddyści wierzą, że efekty podejmowanych przez nich działań będzie miał wpływ nie tylko na ich obecne życie, ale także na ich przyszłość i przyszłe narodziny.

Maja (iluzja)

Ludzie według buddyzmu są uwikłani przez swoje namiętności i cierpienia w świat złudzeń nazywany "maja" i przez to nie dostrzegają prawdy. Gdyby do niej dotarli, nie doznawaliby cierpienia, gdyż wszelkie psychiczne cierpienie jest efektem niewłaściwego (zwykle dualistycznego i oceniającego) widzenia świata. Jakikolwiek działania w obrębie "maja" nie dają zdaniem buddystów trwałego szczęścia, gdyż każdy pozytyw jest tutaj obarczony (prędzej czy później) negatywem. Narodziny pociągają za sobą śmierć, miłość – strach przed jej brakiem, przyjemność – uzależnienie, itp. Aby żyć naprawdę, trzeba najpierw zobaczyć rzeczy takimi, jakimi są. Wtedy właściwe działanie przychodzi spontanicznie.